

Overkrissekretær Jens Harboe og Generallieutenant Andreas Harboe.

Ved Kapitain **H. W. Harbou.**

Paa Kjøbmagergade i Kjøbenhavn boede i Aaret 1645 to Mænd ved Navn *Jens Harboe*; den ene var Skomagermester med tre Svende, den anden stod i kongelig Majestæts Tjeneste¹⁾ — vistnok som Sanger;²⁾ en af disse to maa vel være den Jens Harboe af Kjøbenhavn, der i Ægteskab med *Mette Jensdatter* var Farfader³⁾ til de to Brødre, vi her skulle omtale. Disses Fader, *Christopher Harboe*, var først Renteskriver fra d. 22. April 1641 til d. 1. Mai 1645, da han blev Ridefoged paa Kronborg; d. 1. Mai 1647 kom han til Norge som Bogholder ved Kommissariatshuset paa Akershus, men gik af Aaret efter, maaske til Tolder i Arendal; i Midten af 1650 blev han Tolder ved Svinesund (Frederikshald), og døde i denne Stilling i den første Halvdel af 1652.⁴⁾ Med sin Hustru *Ursula Kuaal* havde han mindst 4 Børn:

1. *Jens Harboe*, døbt i Helsingør d. 6. Novbr. 1646, død d. 7. Februar 1709, Overkrissekretær etc. (se ndf.).

¹⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium VI., S. 306 og 308.

²⁾ Danske Magasin 1. Række V., S. 206.

³⁾ Helsingørs St. Mariæ Kirkes Daabsprotokol 1646 ⁶,₁₁.

⁴⁾ Meddelelser fra Rentekammerarkivet 1872, S. 173. — Oplysninger fra det norske Rigsarkiv ved Hr. Fuldmægtig E. A. Thomle. Jvf. Kalls Haandskriftsaml. fol. Nr. 122.

2. en Søn, begravet i Christiania d. 28. Juli 1648, vistnok Tvillingebroder til
3. *Andreas Harboe*, født i Christiania d. 8. Mai 1648,¹⁾ død d. 29. Juni 1706, Generallieutenant etc. (se ndf.).
4. *Mette Harboe*, født i Frederikshald d. 19. Februar 1652, død i Aarhus d. 18. Januar 1709, gift 2 Gange:
 - 1^o i Foraaret 1680 med Mag. *Iver Hansen Kaalund*, født d. 29. Oktober 1653, død d. 30. Decbr. 1680, Sognepræst til St. Peders Kirke i Næstved (ei Børn).²⁾
 - 2^o den 21. Septbr. 1682 med Mag. *Johan Gothardsen Braem*, født i Kjøbenhavn d. 12. April 1648, død i Aarhus d. 21. Mai 1713. Han blev d. 11. Januar 1681 Kaalunds Eftermand i Næstved, d. 31. Oktober s. A. Præst til Roskilde Domkirke og Provst i Sømme Herred, d. 22. Marts 1691 Biskop i Aarhus og s. A. Dr. theol. bullatus. Deres eneste Søn Kancelliraad Gothard Braem til Gjessinggaard, der blev adlet d. 4. April 1713, døde ugift.³⁾

Hverken Jens eller Andreas Harboe efterlod sig mandligt Afkom, og Jens maa saaledes regnes for den sidste Mand af Slægten. Det er nemlig ikke hidtil lykkedes at knytte denne enten op- eller nedefter til nogen anden af de talrige Slægter af samme Navn.⁴⁾ Herved maa imidlertid bemærkes, at den Mulighed ikke er udelukket, at Christopher Harboe mellem Sønerne og Datteren endnu kan have havt et eller flere Børn, samt at forskellige Omstændigheder kunde tyde paa, at Christian Frandsen Harboe, død 1753 som Oberst for Nordenfjeldske Dragonregt., enten agnatisk eller kognatisk hører til Familien.

Vi vende os derefter til de to Bødres mødrene Slægt. Samtidig med de to Jens Harboer boede paa Kjøbmagergade i sit eget Sted en velhavende og anset Borger, Sværdfeier *An-*

¹⁾ Hans Fødselsdag angives ogsaa til 18. Mai, Søsterens til 29. Februar — begge Dele aabenbart foranledigede ved Overgangen fra gammel til ny Stil.

²⁾ Wibergs Præstehistorie; Personalhist. Tidsskr. II., Stamtavlen til S. 110; Sjæl. Registre 1680 ^{15/4}.

³⁾ Hundrup: Præster ved Roskilde Domkirke efter Reformationen S. 22. Jvf. Danmarks Adels Aarvog 1888, S. 93.

⁴⁾ Jvf. Personalhist. Tidsskrift 2. Række II., S. 203—205.

dreus Kaal (Kohl), der beklædte eller idetmindste havde beklædt Stillinger som Oldermænd i Smedelavet og Befalingsmand ved Borgervæbningen. Hans Husstand bestod 1645 af hans Hustru *Mette Frandsdatter*, to Døttre Ursula og Marie, to Svende, en Læredreng og en Tjenestepige.¹⁾ Ursula blev jo meget snart derefter den nyudnævnte Ridefoged Christopher Harboes Hustru, medens *Marie* faa Aar senere ægtede *Matthias Hasse*, formodentlig omtrent paa samme Tid som denne blev Tøihusskriver paa Kjøbenhavns Tøihus (d. 31. Aug. 1649). D. 24. Januar 1661 blev han Kontrollør ved Krigskassen eller Krigsbogholder, som han benævnes fra d. 26. Novbr. 1663; i Mai 1681 blev han Assessor i Kammerkollegiet, d. 10. Marts 1683 i Kancellikollegiet og d. 12. s. M. Justitssekretær ved Høiesteret. Han nævnes endvidere som Fattigforstander i Holmens Sogn („forløvet“ d. 14. Januar 1665) og som Informator hos Prindsen (hvilken? 1681).²⁾

Hasse var altsaa en Mand i ret anselige og indflydelsesrige Stillinger; at han tillige var en velstaaende Mand, fremgaar bl. A. af de betydelige Forskud, som han under Kjøbenhavns Beleiring ydede Kongen til Underhold for Garnisonen og Anskaffelse af Materialier, og for hvilke han fik udlagt Jordegods, nemlig en stor Del af Hjørlande Sogn ved Slangerup.³⁾ Endvidere eiede han endel kjøbenhavnske Eiendomme, som tildels havde tilhørt *Andreas Kaal*.⁴⁾ — Sine tre Sønner, *Frederik Christian*, *Andreas* og *Johan*, fik *Hasse* optagne som Elever i Sorø Skole;⁵⁾ han har altsaa ogsaa vidst at skatte Betydningen af Dannelselse og Kundskaber. Foruden Sønnerne (om hvem se mere ndf.) havde

¹⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium I. S. 493, 573, 591, 603, og 611 og VI, S. 307. Jvf. ovenanførte Daabsprotokol.

²⁾ Sjællandske Registre under de anførte Datoer, Meddelelser fra Hr. Arkivar Kringelbach.

³⁾ Sjæl. Tegnelser 1660 ¹⁷/₄, ⁴/₇ o. fl. St. Jvf. Kjøbhvns. Diplom. III, S. 500. — E. Carstensen, Hjørlande Sogns Historie, S. 50, 158, 216, 288, 332 o. fl. St. *Hasse* skjenkede to store Malmstager til Sognets Kirke, S. 23.

⁴⁾ Kjøbhvns. Diplom. I. S. 493, 739 og 754; III. S. 713 og 717; VI. S. 471. — Endnu længe efter hans Død havde hans Enke Eiendomme baade i Hovedstaden og i Frederiksborg Amt. Sjæl. Reg. 1698 ⁸/₁₀.

⁵⁾ Sjæl. Tegnelser 1665 ⁵/₁₂.

han en Datter Mathilde, gift med Stiftsskriver i Sjællands Stift, Claus Toft.¹⁾

Til denne Onkel og hans Slægt stode Christopher Harboes Børn i nært og godt Forhold, og det er vel ikke for dristigt at antage, at Hasse paa forskjellig Vis har været en god Støtte for sin Hustrus faderløse og temmelig tidlig maaske tillige moderløse²⁾ Søstersønner, indtil de ved egen Dygtighed og Tidernes Gunst formaaede at staa paa egne Ben. I saa Fald har han inden sin Død (1685)³⁾ opnaaet at se baade Jens og Andreas naa frem til Stillinger, der saavel i ydre Glands som i virkelig Betydning langt overtraf, hvad man kunde have drømt om i deres Faders Levetid — og dog skulde de begge naa endnu høiere tilveirs.

Jens Harboe

blev, som anført, født i Helsingør og døbt i St. Mariæ Kirke d. 6. Novbr. 1646. Fadderne vare Lensmanden Arent v. d. Kuhlas Frue, Anne Vind; Sognepræsten Mag. Georg Meilands Hustru;⁴⁾ den bekjendte Tolder Jonas Heinemark⁵⁾ og Jens Harboe, uden Tvivl Farfaderen.

Den unge Jens Harboe synes fra først af at have været bestemt for samme Vei som Faderen. Han kom i Tjeneste hos Amtmanden paa Abrahamstrup Enevold Parsbjerg, efter hvis Anbefaling han d. 20. Novbr. 1669 beskikkedes til Forvalter og Ridefoged over Frydendals og Kongsdals Godser ved

¹⁾ Carstensen anf. Skr. S. 64, 166—167, 333.

²⁾ Jeg har ei fundet hende nævnet efter $^{11}/_1$ 1654 (Sjæl. Tegn.).

³⁾ Thomas Bartholin udnævtes $^{18}/_7$ 1685 til Justitssekretær i afgangne M. H.'s Sted (Sjæl. Reg.).

⁴⁾ Hun hed *Maria Ouw* og var Datter af Mag. Gerhard Ouw, Præst til St. Johannes Kirke i Flensborg. samt Enke efter Meilands Formand, Mag. Thomas Lund. Hun blev g. m. Meiland $^{19}/_{11}$ 1637 og døde $^{26}/_1$ 1667, 73 Aar 6 M. 14 D. gl. En Datter af hende blev begravet $^{18}/_9$ 1654 (St. Mariæ Kirkebog ved Kapt. P. F. Rist; O. M. Brasch, Flensborg Latin- og Realskoles Historie I, S. 94. — Disse Data findes ikke hos Wiberg).

⁵⁾ Om ham se Bricka og Fredericia: Christian IV.s egenh. Breve 1632—35, S. 86 og Reg.

Holbæk;¹⁾ disse tilhørte da Kongen, men blev allerede to Aar efter af Prinds Jørgen, hvem de vare tilfaldne i Arv, mageskiftede med Jungshoved Gods ved Præstø.²⁾ I et Par Aar vides saa Intet om Jens Harboe; næste Gang vi træffe ham, er det i en Stilling, der krævede ganske andre og i visse Henseender ret betydelige Forudsætninger, f. Ex. i fremmede Sprog, idet han under 30. Marts 1674 faar Bestalling som Notarius publicus i Kjøbenhavn.³⁾ Dette Embede synes dog heller ikke at have stemt med hans Tilbøieligheder, og, da den skaanske Krig havde aabnet ham en ny Mark for hans Virksomhed, „fragsagde han sig“ Notarpladsen, i hvilken Bendix Meulengracht fulgte ham d. 12. Mai 1677.³⁾ Efter forgjæves at have søgt om at blive Sekretær i Kommercekollegiet⁴⁾ havde Harboe nemlig, da Landskrone i August 1676 var falden i de Danskes Hænder, overtaget Kommissariatet (d. e. Forpleinings- og Regnskabsvæsenet) i denne Fæstning, hvor han i knap to Aar tjente under 8 Kommandanter og formodentlig har tildraget sig Kongens eller en af hans nærmeste Raadgiveres (v. Støckens?) Opmærksomhed; i første Halvdel af August 1678 fratraadte han som Kommissarius og blev kaldet til en langt betydningsfuldere Virksomhed.⁵⁾ Krigsraad Herman Mejer, der forenede Stillingerne som Krigssekretær og Generalauditør, afgik nemlig fra den første af disse, som Harboe overtog og beholdt i 21 Aar — mærkelige ved, at det med en enkelt Undtagelse⁶⁾ er det længste Tidsrum, at den samme Mand har staaet i Spidsen for vor Hærs Centralstyrelse, men dog navnlig ved, at det var i denne Periode

¹⁾ Rentekammerets Bestallingsbog; Personalialia i Kammerkancelliets Arkiv.

²⁾ Jvf. Estrup, Tygestrup, S. 63—65.

³⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium VI. S. 635 og 687 (efter Sjæl. Reg.).

⁴⁾ Rentekammerets kgl. orig. Resol. 1675 $\frac{3}{4}$.

⁵⁾ Kommissarieregnskab fra Landskrone. Det sidste Brev, som haves fra ham som Kommissarius, er af $\frac{5}{8}$; under $\frac{15}{8}$ faar han Kvittering for den efterladte Kassebeholdning. — I kgl. Reskripter til de Deputerede i Generalkommissariatet paraferer Mejer sidste Gang $\frac{24}{7}$, Harboe første Gang $\frac{14}{8}$.

⁶⁾ Frantz Christopher Bülow, der som Frederik VI.'s Generaladjutant og Chef for Generalstabens Bureau i Virkeligheden beklædte en ganske lignende Stilling 1808—1839.

at vor staaende Hær konsoliderede sig med de fra den skaanske Krig hjemvendende Regimenter som Stamme.¹⁾

Krigssekretærens oprindelige Bestilling var ifølge Instruxen af 25. Juni 1670²⁾ at føre Protokollen ved Krigskollegiets Forhandlinger og at udfærdige de Expeditioner, der udgik under dets Segl — altsaa ikke krævede kongelig Sanktion; men det var derhos som en personlig Begunstigelse bleven indrømmet Herman Mejer, „at han derforuden ogsaa alle andre vores Militie immediate vedkommende Breve som af os selv skal underskrives, maa udfærdige og expedere, og især Kapitulationer, Bestallinger, Instruxer, Patenter, Passer og Afskeder for vores Generaler, Kommandanter og Øverster; saa skal ham og tiltænkt være saadant i tilbørlig og sømmelig Stil at sætte, og naar det saa af os er underskrevet, da udi vores Danske Kancelli indskikke, at det der med vores Segl, som der gjemmes, kan orde forseget, og hellers ugentlig og rigtig Fortegnelse og Kopi af, hvis som expederet er, udi vores Kancellier indlevere, paa det at der altid god Efterretning kan have om, hvis Militien angaaende i saa Maade af hannem er udfærdiget.“ Denne Begunstigelse, der allerede i Mejers Embedstid ses at have strakt sig ogsaa til Søetaten, var uden Tvivl oprindelig given af Hensyn til de betydelige Sportler, som Vedkommende maatte betale for Indløsningen af Bestallinger m. v. Naar man imidlertid ser hen til den Tilbøielighed, som Christian V efter Griffenfeldts Fald viste til paa visse Omraader at regjere autokratisk efter Ludvig XIV.'s Forbillede, uden Hjælp hverken af egentlige Mi-

¹⁾ Den Forandring, der nu skete i Krigsbestyrelsen er omtalt af Holberg (Danmarks og Norges Stat, 3. Udgave, S. 548—550), Vaupell (Den dansk-norske Hærs Historie I. S. 224 og II. S. 518 jvf. S. 524) samt støttet paa de Foregaaende af Aschehoug (Smaaskrifter til A. F. Krieger S. 55—56), men Fremstillingen er ikke ganske korrekt. Det er heri jeg søger Undskyldning for, at jeg i det Følgende kommer noget mere ind paa denne Sag, end der egentlig stemmer med Tidsskriftets Formaal og Navn. Skulde det vise sig, at den Opfattelse, jeg her gjør gjældende, heller ikke holder Stik paa alle Punkter, bedes erindret, at det er en Overgangsperiode, der er Tale om, og at Ufuldstændigheden af de opbevarede Arkivalier vistnok vilde berede selv en Historiker af Faget Vanskeligheder.

²⁾ Trykt i Geheimearkivets Aarsberetninger II. S. 189 f.

nistre eller Regjeringskollegier,¹⁾ er det ikke vanskeligt at tænke sig, hvorledes den citerede Bestemmelse kunde tjene til lidt efter lidt at give Krigssekretærens fra først af forholdsvis underordnede Post større Betydning, saaledes at ikke blot den endelige Udfærdigelse af alle kongelige Befalinger vedrørende Hæren og Flaaden skete i hans Bureau, *Krigskancelliet*, men at dette ligeledes med Hensyn til Sagernes Forberedelse og Forelæggelse for Kongen kom til at træde i Stedet for Krigs- resp. Admiralitetskollegiet. Præsidentpladsen i Krigskollegiet stod ledig, efterat Johan Adolf af Pløen var traadt fra i November 1676; Vicepræsidentpladsen blev vel efter Rigsmarskal Kørbitz's Afgang i Marts 1678 igjen besat med General Fr. Arenstorff, men nogle Maaneder senere blev som bekjendt denne suspenderet og sat under Tiltale for sit Forhold som Overgeneral i Skaane.²⁾ Nu blev heller ikke Vicepræsidentposten oftere besat, og paa lignende Maade synes det at være gaaet med de øvrige Pladser i Kollegiet. Endnu i Kammerreglementet (d. e. Civilbudgettet) for 1682 anføres Krigskancelliet som underlagt et „Krigs- og Admiralitetskollegium“, hvis Medlemmer dog ikke nævnes, og som uden Tvivl kun har existeret af Navn.³⁾ Fra 1683 forsvinder det ganske, idet den Myndighed, der fremdeles bar Navn af Admiralitet, indtog en langt mere underordnet Stilling,⁴⁾ og Krigskancelliet, der samtidig overførtes fra Kammer- til Militærreglementet, var saaledes fra nu af umiddelbart underlagt Kongen.

Forsvarsvæsenets Styrelse kom nu ind i det Spor, som den for Hærens Vedkommende blev i til 1763, da Saint-Germain begyndte sine Reformers, og som for Flaadens Vedkommende

¹⁾ Jvf. E. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720 I. S. 51 og 451.

²⁾ Det er neppe mere end en Tilfældighed, at Mejers Afgang skete samtidig med Arenstorffs. Mejer døde som Etatsraad 1685, efter stadig at være stærkt benyttet i vigtige administrative og diplomatiske Poster.

³⁾ Holberg siger paa anf. St., at „de sidste Protocoller holdne af Krigs-Collegio“ ere af 1678. De eneste, der nu kjendes, ere af 1660—61.

⁴⁾ Foruden at behandle de egentlige maritime Sager, indtog Admiralitetet ligeoverfor Flaadens Personale en Stilling, der i flere Henseender svarede til Regimentschefernes i Hæren. Jvf. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie II. S. 9—10.

kan forfølges indtil Nutiden i Benævnelsen paa og Forretningsfordelingen til Marineministeriets tre Afdelinger: Sekretariat og Kommando-Departement, Admiralitets-Departement og Kommissariats-Departement. De Økonomien og Materieladministrationen vedrørende Sager behandlede vedblivende af Kollegier, angaaende hvis Antal, Ordning og Forretningsomraade man dog i lang Tid saa at sige prøvede sig frem. Snart forenedes den økonomiske Bestyrelse for begge Værn, snart adskiltes den — for Flaadens Vedkommende tildels for at lægges ind under Admiralitetet. Endelig blev d. 6. Februar 1694 den definitive Ordning truffen saaledes, at der oprettedes et for Hæren og Flaaden fælles Generalkommissariat, der inidlertid skulde holde de land- og sømilitære Sager strengt ude fra hinanden, ja endog behandle dem i forskellige Bygninger og paa forskellige Dage i Ugen. I dette Kollegium blev Harboe Deputeret ligesom han havde været det i et lignende Kommissariat, der bestod fra d. 3. Marts 1683 til d. 21. Marts 1685.¹⁾

I alle Sager af nogen Betydenhed maatte samtlige Kollegier indhente Kongens Resolution, men de havde dog et, om end stærkt begrændset, Omraade, hvor de kunde handle paa eget Ansvar. Krigssekretæren havde derimod formelt aldeles ingen selvstændig Myndighed, thi i de Anliggender, der hørte under hans Ressort, d. e. nærmest Personal- og Kommandosager, afgjorde Kongen personlig endog de ubetydeligste Spørgsmaal, og Grundlaget for denne Afgjørelse var selve den af vedkommende Regimentschef indgivne Forestilling, forsaavidt denne da ikke modarbejdedes ved Ansøgninger fra Private paa egne eller Andres Vegne. Krigssekretæren var saaledes ikke „Krigsminister“, men „Chef for Militærkabinetet“.²⁾ Han var inidlertid den, der forelagde Kongen alle Sagerne, hvad enten de hidrørte fra Kollegier, fra Regimentschefer eller fra Private, og

¹⁾ Garde: Efterretninger om den dansk-norske Sømagt I., S. 287—288 og 343. Geheimearkivets Aarsberetninger II., S. 292—293.

²⁾ Jvf. E. Holm anf. Steder. — Ret betegnende titulerer Harboes Formand i Embedet Herman Mejer ham „Secrétaire des Commandements du Roi“ (Indk. Breve, Okt. 1683 o. fl. St.)

ihvorvel Formen, hvori dette skete, snarere har været som et simpelt Referat end som en motiveret Forestilling¹⁾, er det klart, at den Mand, der havde dette Hverv hos den enevældige Konge, som Regel maatte faa Indflydelse paa Sagernes Afgjørelse. Vi have derfor ogsaa stadig ved Siden af de til Kongen „indkomne Sager“ (eller Memorialier) en Række til Krigssekretæren „indkomne Breve“, hvori Vedkommende søge at stemme denne gunstig for deres Ønsker eller takke ham for, hvad han har gjort for dem, og — hvad der forøger Samlingens Betydning — ved denne Leilighed ofte udtale sig udførligere og mere uforbeholdent end i deres allerunderdanigste Henvendelse til Kongen²⁾. Som Tegn paa den Betydning Stillingen efterhaanden fik, skal ogsaa anføres, at Krigskancelliet i April 1684 fik sit *eget kongelige Signet*³⁾, (hvorved altsaa Krigssekretæren emanciperedes fra den i ovenciterede Instrux fastsatte Afhængighed af Danske Kancelli), og at Harboe den 11. Oktober 1688, d. e. under s. D. som Oversekretærposterne gjenoprettedes i Danske og Tydske Kancelli, udnævntes til *Overkrigssekretær*⁴⁾, en Benævnelse, som i de næste 75 Aar bibeholdtes for den Embedsmand, der stod i Spidsen for Krigsbestyrelsen.

Harboes Medhjælp i Krigskancelliet bestod fra først af i to Kopister med en Løn af tilsammen 300 Rdl. Ved Slutningen af hans Embedstid var den stegen til en Krigssekretær, en Kancelliforvalter, to Kancellister og to Kopister samt en Fyrbøder, og kostede ialt 2358 Rdl. Det er dog klart, at Krigskancelliet

¹⁾ Jfr. Holberg anf. Sted. — Krigskancelliets saakaldte „Refererede Sager“ begynde ganske vist først under Frederik IV, men et Exempel paa, at Oversekretærens Henvendelse til Kongen og dennes Afgjørelse heraf have havt samme Form under Christian V, er anført ndf. S. 13—15.

²⁾ Gode Exempler herpaa (fra Oberst Frants Juul) ere trykte i Militært Tidsskrift XVII S. 324—326.

³⁾ Kgl. Reskripter til General-Kommissariatet 1684. Det sidste Brev med den gamle Forsegling og det første med den nye ere begge daterede d. 15. April. I kgl. Reskripter af s. A. til (Over-)Rentemester Peter Brandt findes Breve, paraferede af Moth. Luxdorph og Jessen, som ere forseglede med samme Signet som de af Harboe paraferede indtil nævnte Dato. — Angaaende et lignende Forhold mellem Tydske og Danske Kancelli se Holberg anf. Skrift. S. 548.

⁴⁾ Sjæl. Registre.

selv med denne Forøgelse ikke kunde skjænke Sager, der laa udenfor de daglige løbende Forretninger, nogen indgaaende Behandling; saadanne Sager overgaves derfor jævnlig til særlig dertil nedsatte Kommissioner, i hvilke Harboe vel som oftest indtraadte. Af Sager, der behandledes paa denne Maade, og hvori Harboe tog Del, kan nævnes: Projekt til Sø-Krigsartikler og -Krigsretsinstruktion (1683)¹⁾, Indrettelse af en Geværfabrik paa Hammermøllen ved Hellebæk (s. A.)²⁾, Ordning af Indkvarteringsvæsenet i Kjøbenhavn (1690)³⁾, Forebyggelse af Misligheder, naar Skatterestancer hos den norske Almue skulde inddrives ved militær Exekution (1693)⁴⁾. Sidstanførte Aar tog han ogsaa virksom Del i Forberedelserne til Overfaldet paa Ratzborg, og udarbejdede bl. A. Planen til „Troppernes Mouvement og Transport“, ligesom han var med i de Krigsraad, Kongen holdt før og under Beleiringen⁵⁾. Ogsaa ved Sager, der kun indirekte vedrørte Forsvarsvæsenet, repræsenterede han dettes Interesser, f. Ex. naar der skulde gives Betænkning om en Landevei mellem Kjøbenhavn og Korsør (1685)⁶⁾, eller gjøres Forslag til Statsudgifternes Formindskelse (1690)⁷⁾. Hans Indsigt i økonomiske Spørgsmaal bevirkede derhos, at han stadigt var Medlem af de i Raadstuen for Slottet nedsatte Kommissioner især til Overveielse af Sager vedrørende Stådens Handel (1691 og følgende Aar)⁸⁾, men ved Siden heraf streifede hans Virksomhed og Interesser ind paa de forskjelligste Omraader. Strax efter Tiltrædelsen af sit Embede holdt han sammen med Caspar Schøller o. Fl. Forhør over et Par Skjælnere (Grebien og Dikman), der falskeligt havde angivet Fr. Arenstorff for forræderiske Forbindelser med Sverig⁹⁾; 1681 ordnede han sammen med Bolle Luxdorff og

¹⁾ Garde: Efterretninger om den dansk-norske Sømagt I. S. 282—283.

²⁾ C. Nyrop: Biografi af J. F. Classen, S. 165.

³⁾ Kjøbhvns. Diplom. VII. S. 293—294, jvf. S. 340.

⁴⁾ Norske Samlinger I. S. 559—563.

⁵⁾ Geheimearkivets Aarsberetninger VI. 283, VII. 22, 24, 44, 51.

⁶⁾ Kjøbhvns. Diplom. VII. S. 109.

⁷⁾ E. Holm: Anf. Skrift II. S. 196.

⁸⁾ Kjøbhvns. Diplom. VII. S. 403, 416, 477, 489 og 518. Jvf. E. Holm: Anf. Skrift I. S. 63. Medd. fra de kgl. Arkiver 1886—88, S. 111.

⁹⁾ C. J. von Arenstorff: Generalerne Fr. og C. von A. S. 43—60.

Willum Worm Kongens Medaillesamling¹⁾); 1693 synes han i Striden om Sjælands Bispestol at have taget Parti for Vandal mod Bornemann²⁾); 1698 fik han tilligemed U. Fr. Gyldenløve, C. Reventlow og T. B. Jessen Ordre til at „diskutere“ den Thistedske Besættelsessag, forinden den forelagdes Kongen³⁾). Som det mest afgjørende Bevis paa den Tillid han nød hos Christian V, idetmindste efter Traditionen, maa sluttelig nævnes, at denne tillægger de ikke egenhændige Dagbøger fra Kongens sidste Aar Navn efter Harboe, fordi Kongen skal have overdraget ham Redaktionen af dem⁴⁾). I Kongens egenhændige Dagbøger⁵⁾ nævnes han hyppigt, hvad der jo er rimeligt, da hans Embedsstilling fordrede, at han stadig var om Kongen, ogsaa naar denne var paa Reiser, saaledes 1678 i Meklenborg, 1685 i Norge, 1687 paa Bornholm, 1693 ved Ratzeborg⁶⁾).

Grunden til den Yndest, Jens Harboe stod i hos Christian V, og som aldrig rokkedes i den lange Aarrække, hvori han var en af Kongens mest benyttede og mest betroede Embedsmænd, maa sikkert søges i den Soliditet, som hele hans Virksomhed bærer Præg af i mere end een Henseende. „In diebus olim (sic) var Hr. Krigs-Sekretær Harboe hel punctuel speciatiin at svare paa al Ting; jeg vil haabe, at Hr. Etatsraad ikke degenererer,“ skriver den gamle Vicekommandant i Kjøbenhavn, St. A. Bille til ham nogle Dage efter, at Harboe havde faaet den nævnte Titel, og 6 Aar senere udtaler Generalmajor Johan Wibe „af Hjertet“ sin Beundring for hans exemplariske „Exactitude til at

¹⁾ Personahist. Tidsskrift I. S. 40.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. VI. 3, 6.

³⁾ J. Bircherods Dagbøger, S. 343, 346, 347.

⁴⁾ Meddelt af Hr. Registrator Fr. Krarup; Dagbøgerne ere ikke renskrevne af Harboe, men af den ved sin smukke Haandskrift bekjendte Johan Jensen, der efterat have været ansat ved Legationen i Paris 1681 blev Sekretær i Tydske Kancelli.

⁵⁾ Trykte i Nyt hist. Tidsskrift I. og II. samt Geheimearkivets Aarsberetninger VI. og VII. I førstnævnte Værk I. S. 508 Linie 6 f. o. er *Ob[erst-]L[ieutenant]* en Trykfeil for *Ob[er-]S[ekretair]* Harboe.

⁶⁾ Danske Magasin 4 Række VI. S. 360. Suhms Samlinger 1. Bind II. S. 46. P. Brock: Den oldenborgske Kongeslægt S. 71. Geheimearkivets Aarsberetninger VII. S. 44.

depechere det, som under Dine Hænder kommer¹⁾. Ved Siden af at han saaledes vandt Anerkjendelse for hurtig og nøiagtig Expedition udadtil, stemme alle Vidnesbyrd overens i, at han ligeoverfor Kongen har vist sig som en loyal Tjener, der ikke benyttede sig af sin Herres Godtroenhed til at føre ham bag Lyset for at fremme egne Planer²⁾. Et Træk, der tyder paa den Indflydelse, Harboe havde hos Kongen, og paa den Anseelse, han stod i for Retskaffenhed, kommer frem, da den engelske Regjering i 1689 aabner Underhandlinger om Afsendelsen af et dansk Auxiliærkorps til Irland; Gesandten Molesworth instrueres om i denne Anledning navnlig at bearbejde Harboe, men tillige om at gaae tilværks med største Forsigtighed overfor ham³⁾. At han ved slige Leiligheder modtog Presenter fra fremmede Magter, var jo dengang ligesaa naturligt som Ordensdekorationer nutildags, og det maa vistnok siges, at han har fortjent det Skudsmaal, han selv har ønsket at faa, da han ved sin Dekoration med det hvide Baand valgte sig Devisen: „Droit et diligent“⁴⁾.

Med alt dette var Jens Harboe dog snarere en „duelig og redelig Embedsmand“⁵⁾, der med Troskab og Omsigt iværksatte de Befalinger, han modtog af Kongen, end en betydelig Statsmand, der repræsenterede et Princip, med hvilket han stod og faldt. Følgende Aktstykke⁶⁾ er ret oplysende i denne Henseende.

¹⁾ Indkomne Breve Mai 1684 og Okt. 1690.

²⁾ En saadan Upaalidelighed var som bekjendt Aarsagen til Luxdorps Afskedigelse som Oversekretær. Jvf. Pers-hist. Tidsskr. I. S. 47 (G. L. Wad: Bolle Luxdorff).

³⁾ Danske Samlinger 2 Række IV. S. 199.

⁴⁾ B. Moe: Pers-hist. Tidsskrift. Ny Række, S. 278.

⁵⁾ Som C. Molbech kalder ham (Nyt hist. Tidsskr. II. S. 642, Noten).

⁶⁾ Originalen ligger ved Indkomne Breve 1691, 1. Kvartal, i et Omslag mærket „Eingekommene Sachen geheimer Registratur“. — Sammesteds ligger en ligeledes egenhændig Blyantsseddel saa lydende:

Commission for 1. G. Revenklau, 2. Knudt, 3. Brant, 4. G. L. Ples, 5. Harreboe, 6. Bram, belangende National Cavalderies bestandige indrettels og vrøggelige fast settellie att den i frentiden og kan kome paa en Complet bestandig fod. NB. om den Commission paa Møn att fuldføre eller andre att forordene saa og Gardens gage saa og att delibarer om de 4 reg. i Holstin att indelle. (Bagpaa har Harboe skrevet „d. 1. oct. blef denne billet af Hans K. M. mig allernaadigst lefverit“.)

Det er skrevet paa brækket Papir og indeholder paa den ene Halvdel Overkrissekreterærens Forestilling, paa den anden Kongens egenhændige Afgjørelse; den sidste er gjengivet bogstavret.

Ved Militær Reglementets Indrettelse udi Danmark¹⁾ for anstundende 1691de Aar er allerunderd. at erindre og forespørge, nemlig ved

General-Staben

beror til videre, og kan vdi disse
Conjuncturer ey røris der ved

1. Om alle Generals-Personer fremdeles skal nyde den dennem tillagte Gage; om den ikke for Nogen maa mindskes, og om ikke Nogen med Noget som en Pension sig kunde lade fornøie, thi den tilforn altid haver været ringere.

aff gaaer

2. Om Secret. Seckmann og Commiss. Hansen ikke skal afgaa.

kan Icke betagis dem, saa lenge
de er vdi Operation

3. Om de i England værende Generals-Personer fremdeles deres Gage skal beholde.

Garden til Hest

den bliffuer til en regel for de

Om den saaledes som tilforn

¹⁾ Militærreglementet for Danmark (hvorunder Holsten og Oldenburg, hvorimod den norske Hær havde sit eget Reglement) falder 1690 i følgende Poster: *Generalstaben* — *Justitsen* — *Kommissariatet* — *Kavalleri*: Livgarden, Livregimentet (Bars), de 10 nationale Regimenter (1—3 sjællandske, 1—5 jyske, 1—2 fynske) samt et tredie hvervet Regiment (Bernstorff) — *Dragoner*: 3 hvervede Regimenter (ligesom Kavalleri regimenterne hvert paa 6 Komp.) — *Drabantgarden* — *Infanteri*: de 5 Regimenter af det kgl. Hus og 3 af Provindserne (Garden, Dronningens, Prinds Frederiks, Prinds Christians og Prinds Georgs, samt Sjølandske, Jyske og Fynske, hvert paa 1 Grenader- og 12 andre Kompagnier), Schacks Regiment (19 Komp.), Kurlandske Regiment (efter Reglementet 13, men i Etaten kun 10 Komp.), Oldenborgske Bataillon (5 Komp.) samt 2 Frikompagnier (i Fladstrand og Hitlerskandse) [Marineregimentet, 11 Komp., opførtes under Søetaten] — *Artilleri* i Danmark (6 Komp.), i Holsten (6 Komp., tillige Feltartilleri) og i Oldenburg (1 Komp.). — *Færstningsbetjente* (:o Kommandanter m. Fl.) — *Fortifikationen* (:o Ingeniører) — *Bornholms Milice* — *Krigs-Kancelliet*. Den planmæssige Styrke var 24957 Hoveder og kostede 992395 Rdl.

Reglementet for 1691 bestaar af de samme Poster, men er gaaet ned til 24666 Hoveder og 964454 Rdl., dels fordi man har opgivet at bringe Kurlandske Regiment op til 13 Komp., dels fordi der er sparet c. 17000 Rdl. paa holstenske Artilleri, formodentlig paa „Staldetaten“.

andre regimenter nar noget paa kommer

skal forblive af lige Styrke, og om Officererne fremdeles den høie Gage skal nyde.

Kan Ingen endering gjøris vdi, I ser wed National Cavalderi

Gevorben Cavalleri

Om de tvende Ob. Bars's og Ob. Bernstorffs Regimenter saa stærk skal forblive, og om de ikke udi et Regiment og mindre Compagnier maa sættes.

National Cavalleri

Om de ti Regimenter fremdeles saaledes skal forblive eller udi mindre Regimenter sættes.

lige som wed Cavalderiet.

Dragoner

1. Om Ob. Løvendals og Aderkas's ikke udi et Regiment og mindre Compagnier maa sættes.

2. Om ikke Ob. Bieges Regiment ganske maa afgaa, eftersom den største Del dog ubereden er.

bliwer

Drabanter Garden

Om de fremdeles saaledes udi 50 Gemene skal forblive.

Infanteri

1. Garden

Om ingen Forandring herved i nogen Maade til Udgifternes Formindskelse maa ske.

Garden bør altid att haffe prefferens

2. Kan og maa intett røris wed, ti de staar paa en god fod och kan Intett for penge settis saa dligtig igen, som de ere, vden stor møede oc lang tidß forliß.

3. de 12 Fendriker kan aff gaa, mens Compenierne bliffuer bestandis vdi 19 Compenier

4. for det forste kan de bliwe wed de ti Compenier

2. Om de andre 4 Regimenter af det kongl. Hus saa og de 3 af Provindserne fremdeles paa den Fod og Styrke som tilførn skal blive staaende.

3. Om Gen. L. Schacks Regiment ikke udi Compagniernes Antal maatte formindskes.

4. Om det kurlandske Regiment, som nu ikkun er 10 Compagnier, skal forblive bestaaende, og om det ikke nok derudi er, hvis det ikke ganske maa afgaa.

for att bliffue, eftersom der ey kan were Mindere Ober Officer wed huer Compeni en tre.

5. Om Second - Lieutenanter fremdeles ved Compagnierne skal forblive, og om de nu ikke ganske maa afgaa og reduceres.

Artilleriet udi

Danmark og Fyrstendømmerne.

bliffuer og kan ey were mindre

1. Om Haandværksfolkene derved fremdeles skal forblive, item om Compagnierne nemlig 12, som derved ere, ikke udi mindre maa sættes, som forleden Aar med nogle skete, og hvorved en temmelig Summa blev sparet.

derom kan erindris til foraaet.

2. Om Stald-Etaten og, hvad deraf dependerer, ikke ganske maa afgaa, eftersom Sligt i fredelige Tider ei nødigt gjøres.

Fæstningsbetjente.

Er intet att gjøre wed.

Om derved ei nogen Afgang kunde ske, efter Special-Opsatsens videre Formelding ved hver Fæstning.

Fortifications-Betjente.

kan ey heller mistis

Om ikke nogen af deunem maatte afgaa, og, som slige Folk ikke vel er at faa igjen, saa kunde de uforgribelig efterhaanden, naar nogen Pladse ved Regimenterne ledige blive, derved efter Euhvers Capacitet sættes og conserveres.

Til Slutning er allerunderdanigst at formene, om ikke Casaquerne ved Infanteriet overalt maatte afskaffes, og ei til den ny anstundende Mundering bestilles, hvorved en temmelig Summa spares, og Udgifterne udi anstundende Aars Reglement formindskes kunde; anseendes det dog besværligt vil holde at faa saa mange efterstaaende Qvartaler betalt, som nu til Munderingen tilbagestaar, og for hvilken Udeblivelses Skyld ei endnu noget Klæde bestilt eller om accorderet er.

J. Harboe.

Tiden for Udarbeidelsen af denne Forestilling falder meget nær sammen med Nedsættelsen af den ovennævnte Kommission, der skulde gjøre Forslag til Statsudgifternes Formindskelse.

Harboe, der i sine private Forhold var en udmærket Finantsmand, synes ogsaa at være gaaet ind paa, at Statskassens Tilstand krævede Besparelser, og har derfor ved Udarbeidelsen af Budgettet for 1691 gjort Kongen opmærksom paa de Punkter, hvor der bedst kunde spares. 12 Fændrikker og 2 underordnede Embedsmænd var dog Alt, hvad Kongen kunde bekvemme sig til at „miste“ (d. e. undvære), men man kan rigtignok heller ikke kalde Forestillingen synderlig indtrængende. Man faar næsten det Indtryk, at Overkrissekreterøren vist har været ret vel tilfreds med at have gjort sin Pligt og alligevel at have beholdt sit Budget ubeskåret — et Indtryk, der passer med, at han Aaret efter paa Grundlag af et kort egenhændigt Udkast af Kongen udarbejder udførlige „Raisons, hvorføre Militien, nuomstunder fornemmelig, ei formeget formindskes burde“¹⁾.

Anledningen til Udarbeidelsen af disse „Raisons“ maa sikkert søges i den Forandring, der i Begyndelsen af 1692 var foregaaet med Statens Pengevæsen, hvis Bestyrelse var frataget Overrentemester Peter Brandt og overgivet til Meklenborgeren Christian Siegfried von Plessen. For at kunne bringe Orden i Sagerne havde Plessen forlangt at vide Besked med, hvad der gik for sig paa de andre Forvaltningsomraader, „saasom Finantserne løbe ud i Affærerne“, og Kongen havde derfor gjort ham til Medlem af Conseillet²⁾. Det var imidlertid kun de under de to civile Kancellier hørende Sager, som regelmæssig kom for i Conseillet, hvorimod Forsvarsvæsenets Anliggender, som omtalt, ordentligvis afgjordes af Kongen uden Mellekomst af Andre end Overkrissekreterøren. Paa den anden Side var det saare naturligt, at den Mand, der havde paataget sig at bringe Finantserne paa Fode, maatte ønske at faa Indseende i Anvendelsen af de Summer, der gik med til denne store Post af Statens Økonomi, og Plessen søgte da ogsaa strax efterat have tiltraadt sit Embede at hidføre en Forandring. Allerede i Midten af Februar 1692 hedder det sig, at der arbeides paa atter at faa en Kolle-

¹⁾ Kongens Udkast og Harboes Bearbejdelse begge trykte i Nyt hist. Tidsskrift II. S. 600 f.

²⁾ Nyt hist. Tidsskrift II. S. 255.

gjalstyreelse sat i Spidsen for Krigsvæsenet forat svække Overkrigssekretærens Indflydelse, og at Harboe „se demettra de sa charge“¹⁾. Planen blev ikke til noget, men fra nu af herskede der bestandig et spændt Forhold mellem Cheferne for Krigs- og Finantsstyrelsen. Ved et Taffel i Forsommeren 1693 lod Hofmarskal J. O. von Raben i Drukkenskab nogle fornærmelige Yttringer falde mod Brødrene Harboe, — en Strid, der antog større Dimensioner, da „Messieurs de Mecklenbourg et les Obersécétaires“, der sikkert længe havde set skjævt til hinanden, Alle toge Parti i Sagen. Plessen sluttede sig til sine Landsmænd, thi med al sin Overlegenhed i mange Retninger var han en inkarneret Aristokrat, for hvem der mellem en Kavaller af gammel Adel og en borgerligfødt Embedsmand var et Svælg, som ingen af Christian V's Rangforordninger kunde udfylde. Det andet Parti fik imidlertid Overtaget hos Kongen, og Raben maatte gjøre skriftlig og mundtlig Afbigt²⁾. Samme Aar vandt Oversekretærerne en ny Seir, idet de alle tre (Jessen, Moth og Harboe) bleve Riddere af Dannebrog, en Udmærkelse, som Plessen, rigtignok meget mod sin Villie, forskaffede dem; thi netop, fordi han ikke havde villet æstimere dem, „hätte sie der König anitzo ihm gleich gestellt und zu Ritters-Brüderm gemacht“³⁾. Plessen søgte nu sin Afsked, og som Aspiranter til hans Post nævnedes Forskjellige; man mente imidlertid, at Kongen vilde vælge Harboe, „et selon le dire de sa fortune, ce dernier en est le plus capable“⁴⁾. Kongen bevægede dog Plessen til at blive baade ved denne og ved senere Leiligheder, naar han truede med at trække sig tilbage — vistnok langtfra altid paa Skrømt, thi, medens Embedet for hans Modstandere var Grundvolden for deres sociale og økonomiske Position, var det for Plessen et Offer i mere end een

¹⁾ Danske Samlinger 2 Række V, S. 331 — Breve til den danske Adelshistorie (Rigsarkivet): Chr. v. Lente, Pakke 22, Nr. 12 og 13. (Brevskriverne er i Reglen Broderen Joh. Hugo v. L., paa Fransk, eller dennes Hustru, paa Tydsk).

²⁾ Chr. v. Lente, Pakke 23, Nr. 104. Conrad Reventlow, Pakke 3, Nr. 2, S. 18. Jvf. Geh.Arks. Aarsberetn. VII, S. 29 og 30.

³⁾ Chr. v. Lente, Pakke 23, Nr. 161—163.

⁴⁾ Smstds., Pk. 23, Nr. 187.

Henseende¹⁾. I November 1694 fortæller han selv, hvorledes Kongen er usædvanlig venlig imod ham forat betage ham Skinsygen over, at Andre have større Indflydelse²⁾. Aaret efter blive Oversekretærerne Geheimeraadere, men saa bliver Plessen Ridder af Elefanten og mener da, at „le coup est de dure congestion pour Mr. le Vray (d. e. Jessen) et ses adhérents“³⁾. Næste Foraar (1696) har han igjen beklaget sig over, at han føler sig modarbejdet, navnlig dog af Jessen, skriver J. H. Lente, „puisque l'autre (d. e. Harboe) ne fait que se défendre“⁴⁾. Til sidst (1698) synes ogsaa denne at være gaaet angrebsvis tilværks for selv at overtage Finantsstyrelsen⁵⁾, men her holdt Kongen ham Stangen, ligesom han til andre Tider havde gjort ved Plessen. Lige til det Sidste bevarede Harboe dog Christian V's Yndest, og, da de høje Embedsmænd vare samlede om deres Herres Dødsleie, var det ham, den døende Konge henvendte sig til fremfor til Andre: „I har handlet som en ærlig Mand“, sagde han, idet han rakte ham Haanden⁶⁾.

Men netop fordi Harboe saa nøie var knyttet til Kongen og til ham alene, maatte han falde ved Tronskiftet, saa meget mere, som han neppe har holdt sig fri for de hos Parvener sædvanlige Svagheder. D. 2. Septbr. 1699, altsaa umiddelbart før Christian V's Død, skriver den franske Gesandt Chamilly om ham⁷⁾: „Da han er af meget ringe Herkomst, har han skaffet sig mange Fjender ved den Hovmod, hvormed han har behandlet Folk af første Rang heri Landet, og som stode sig bedst hos Kronprindsen. Dette i Forening med den ringe Forbindelse, der er mellem ham og Plessen, gjør det troligt, at

¹⁾ Jvf. E. Holm anf. Skr. II, S. 193—195. Om Plessens Forhold til Jessen m. Fl. se smstds. S. 117—119.

²⁾ Chr. v. Lente, Pk. 24, Nr. 165.

³⁾ Smstds., Pk. 24, Nr. 183.

⁴⁾ Smstds., Pk. 10, Nr. 112.

⁵⁾ Danske Samlinger 2. R. IV, S. 228.

⁶⁾ Riegels, Forsøg til Femte Christians Historie S. 518 jvf. S. 652. Nyt hist. Tidsskr. II, S. 643.

⁷⁾ Danske Samlinger 2. Række IV, S. 196. Gesandten bruger ny Stil; Kongen døde d. 4. Septbr. (d. 25. August gl. Stil).

han ikke vilde holde sig længe. Jeg ved, at Plessen arbejder paa at skaffe Lente [Harboes Plads]⁴. Værre endnu end Misforholdet til Plessen var det dog, at Harboe (og Oversekretæren i Danske Kancelli, Matthias Moth) „dem Könige (Frederik IV) vorhin auch in solchen Dingen zuwider gelebt hatten, welche blos von ihnen selbst dependirten, welcher Fehltritt an Harboe in Sonderheit desto mehr zu bedauern war, je grössere Verdienste und Erfahrung dieser Mann sonst besass“¹). Umiddelbart efter Frederik IV's Thronbestigelse blev han afløst af den omtalte Christian von Lente, og hans Embedsvirksomhed var dermed sluttet. Kun i Indkvarteringskommissionen i Kjøbenhavn synes han at have siddet til sin Død²).

Selvfølgelig havde Harboe i sin lange Embedstid jævnlig modtaget Beviser paa Kongens Naade i Form af Titler o. l. Udskriften paa de til ham stilede Breve viser, at han i Maj 1680 er bleven Admiralitetsraad og i Januar 1682 tillige Krigsraad. Den 3. Maj 1684 blev han sammen med sin Broder Andreas optaget i Adelstanden: Vaabnet var i Guldfelt 2 Staalhandsker stukne overkors gennem en Krone, paa Hjelmen 3 voxende hvide Lilier³). Den 6. Mai s. A. blev han virkelig Etatsraad⁴), den 8. November 1693 Ridder af Dannebrog⁵) og den 3. Oktober 1695 (Geheimeraad⁶). Disse Titler vare dog blotte Karakterer uden at betegne noget Embede. Collegium status var hævet ligesom Krigskollegiet, og af Admiralitetet var han ikke Medlem, saalidt som af Kongens „Conseil privé“, hvor han kun tog Sæde, naar Militærsager undtagelsesvis kom til Forhandling der⁷). Som Titler betragtede vare de imidlertid

¹) A. Hojer, König Friderich des Vierten glorwürdigstes Leben I. S. 11 og 172.

²) Kjøbenhavns Diplomatarium VIII, S. 141.

³) Han havde tidligere benyttet et Vaaben med 3 voxende Tulipaner (heraldiske Lilier er det idetmindste ikke) i Skjoldet og 1 paa Hjelmen (Kommissarieregnskab fra Landskrona 1678).

⁴) Sjæl. Registre.

⁵) Geh.-Ark.s Aarsberetninger VII, S. 63.

⁶) Christian V's Bestallingsbog.

⁷) Chr. v. Lente Pakke 25 Nr. 191, Jvf. E. Holm anf. Skr. I, S. 58.

langt anseligere end senere, idet f. Ex. en Krigs- eller Admirallitetsraad ifølge Rangforordningen af 1680 havde Gang og Sæde foran en Oberst, en Etatsraad foran en Generalmajor, ja endog foran Hofmarskallen.

Som Følge af den høie Rang, han beklædte, kom Harboe til at deltage i de Fæstoptog, hvorind sørgelige eller glædelige Begivenheder i Kongehuset celebreredes, saaledes ved Enkedronning Sophie Amalies Bisættelse 1686 og ved Kronprindsens, Frederik IV's, Formæling 1695¹⁾. Han og hans Hustru deltog dog ogsaa i Hoffets mere intime Selskabeligheder, f. Ex. i et Slags Picknick paa Slottet Fastelavnsmandag 1698, hvortil Geheimeraadinde Harboe leverede Kringler, medens Kongen gav en Kalvesteg, Dronningen en Lammesteg o. s. v. D. 25. August s. A. vare de til Taffels i Anledning af „begge Prindsessernes“ Fødselsdag²⁾. Som Led af Kongens nærmeste Kreds var Harboe ogsaa med, da denne 1694 indviede det kgl. Skydeselskabs nye Skydeplads; han fik „for Rumpen, han af Papegøien nedskød“, et forgyldt Speil af indenlandsk Fabrikat; Aaret efter nedskød han Hovedet og fik derfor en Sølvlyseplade med Sax³⁾.

Jens Harboe var to Gange gift, først efter Bevilling til Vielse i Huset af 14. Oktober 1682⁴⁾ med *Karen von Meulengracht* (eller Møllengrav, som det jævnlig oversættes til), født d. 29. Juni 1655, død d. 28. Januar 1702, Datter af Oberst Hans von Meulengracht og hans første Hustru Birgitte Horster⁵⁾. Hun skjænkede ham to Sønner, der dog begge døde som Børn: *Christopher*, født d. 28. Juli 1683, død d. 28. Juni 1684,

¹⁾ Danske Samlinger 2. Række V, S. 273 og VI, S. 103. Se ogsaa Orion Quartalskrift I, S. 62—64 og Almennyttige Samlinger XXXIX, S. 175.

²⁾ Orion Quartalskrift I, S. 27 og 53. Jvf. Nyt historisk Tidsskrift II, S. 629.

³⁾ N. P. Nielsen, Hellig Trefoldigheds Gilde i det danske Kompagni, S. 65, 66, 76.

⁴⁾ Sjel. Reg.

⁵⁾ Om Hans v. Meulengracht se Wegener, Abrahamstrup, S. 194 f. Om hans Slægt se general-herald. Selskabs Samlinger, Specialia M.; jvf. Personhist. Tidsskr. III, S. 396.

og Christian, født den 12. Dec. 1689, død d. 19. Dec. 1691¹⁾. Faderen bar sit Tab med en Stoicisme, som omtales med Beundring; Dagen efter sit andet Barns Død mødte han ved Hove²⁾. Anden Gang ægtede Harboe i Kjøbenhavns Frue Kirke d. 28. Marts 1703, altsaa selv henved 50 Aar gammel, den 21-aarige Baronesse *Christine Fuiren*, Datter af Baron Theodor Fuiren til Fuirendal, Støvringgaard og Søndervang og Margrethe Eilersen, adlet samme Aar (1677) som Manden under Navnet Baronesse Elers³⁾. Dette Ægteskab var barnløst.

Forud for sit første Ægteskab skal Harboe have været forlovet med *Dorthea Marie Suhm*, en Forbindelse, som dog ikke kan have været af lang Varighed, thi da hun d. 30. Marts 1681 døde, knap 17 Aar gammel, var hun paany bleven forlovet med Landfoged Christian Gude, der senere ægtede hendes Søster. De vare Døttre af Etatsraad, Amtsforvalter i Pinneberg Heinrich Suhm, adlet 1682, og Margrethe Dorthea v. Felden⁴⁾.

Sine Hustruer søgte Harboe saaledes i den Samfunds-klasse, han selv tilhørte, nemlig den Kreds af Embedsfamilier, der som et Slags noblesse de robe havde skilt sig ud fra den egentlige Borgerstand og for endel ogsaa vare nobiliterede, men endnu ikke smeltede sammen hverken med det gamle indfødte Aristokrati eller med den indvandrede Hof- og Militæradel. I denne Kreds var det ogsaa, at hans to Søskende fandt deres Ægtefæller, og her har vel ogsaa Jens Harboe især havt sin daglige Omgang. Den bekjendte Generalprokurør (senere Geheimeraad) Niels Benzon var gift med hans Svigerinde Anna Meulengracht. Mænd som Kancelliraad og Amtmand i Nord- og Sønd-møre Jonas Lillianschiold, Etatsraad og Envoyé i Stockholm (senere Stiftamtmand i Christiania) Christian Stockfleth, Justitsraad og Landsdommer i Nørre-Jylland Peder Madsen Lerche

¹⁾ Hofmans Fundatser I, S. 189.

²⁾ Chr. v. Lente, Pakke 22, Nr. 23 (J. H. v. Lente opfordrer Broderen, der er nedbøjet over en Datters Død, til at følge Harboes Exempel.)

³⁾ Om Familien Fuiren (Fiuren) se bl. a. Hofmans Fundatser I, S. 187 f. Person.-hist. Tidsskr, V. S. 25 f.

⁴⁾ O. H. Møller: Nachricht von dem Geschlechte derer von Zaum oder von Suhm S. 103.

til Lerchenfelt vare hans Dusbrødre og „gode gamle Venner“¹⁾; ligesaa Oberst (senere Generallieutenant og Vicesatholder i Norge) Johan Wibe i Trondhjem, med hvem Harboe stod i stadig, livlig Korrespondance, oftest chiffret og omhandlende Forholdene i „Nabolauget“, d. e. paa den svenske Grændse; men herimellem kommer saa Anmodninger om at skaffe Wibes Broder Christian, Kommandant paa Skognæs Skandse, en forhøiet Karakter, eller om Besørgelse af smukt karmoisinrødt Fløiel til en ny Kjole, eller en Meddelelse (af 6. Decbr. 1684) om, at Wibes Hustru, „som imorgen 14 Dage“ har skjænket ham en Datter, „saa jeg nu er Dannemand“²⁾).

Alle disse Mænd hørte ligesom Harboe selv til „den nye Adel“, som den endnu hed, da „Stiftsrelationerne“ indsendtes midt i det følgende Aarhundrede, men Harboe stod dog ogsaa i fortroligt Venskabsforhold til en Adelsmand, hvis Slægt i Ælde og Anseelse ikke stod tilbage for nogen, nemlig den bekjendte Ryttergeneral Johan Rantzau til Bramminge, og dette Venkab stammede fra Tiden før Harboe blev Krigssekretær, som det synes fra Familien Hasses Hus³⁾. Med disse sine Slægtninge stod Harboe i stadig venskabelig Forbindelse, skjøndt han jo rigtignok i sit Forhold til dem mere er den „grossgeneigte vielvermögende Patron“ end den ontrent jævnaldrende Fætter. Frederik Christian Hasse, da Landskriver i Wilstermarsk, blev af Fætteren anbefalet til „Vice-jüngster Bürgermeister“ i Byen Wilster og „solcher Recommendation zu schuldigster Folge“ d. 23. Oktober 1683 valgt til dette Embede af Byens Borgermestre og Raad⁴⁾. Johan Hasse var til forskellige Tider anset i Norge⁵⁾ og var her Fætteren til megen Nytte ved at holde han

¹⁾ Indkomne Breve, Decbr. 1680, April 1683, April 1691 o. fl. St.

²⁾ Om dette Udtryk jvf. Videnskabernes Selskabs Ordbog I, S. 589.

³⁾ Indkomne Breve, Decbr. 1678 o. m. fl. St. Rantzaus Breve ere skrevne paa Dansk, stundom temmelig frie i Udtrykkene, altid livlige og energiske; se f. Ex. ²⁷/₁₀ 1683 og ¹¹/₁ 1684.

⁴⁾ Indkomne Breve.

⁵⁾ Han synes først at have havt en Stilling som Privatsekretær eller lignende hos Gyldenløve; ¹²/₂ 1683 lykønsker han fra Turin Harboe til hans Bryllup; ⁷/₇ 1688—²/₆ 1715 var han Sekretær ved Regjeringskancelliet i Chri-

underrettet om, hvorledes Kongens mægtige Halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve var „satisfait med, hvad af hans Office haver været udfærdiget“; Hasse anbefaler at sende hans høie Excellence regelmæssige Relationer om, hvad der forefalder, „og af og til med en liden Compliment dem at accompagner“¹⁾.

Harboes Gage, der som Kommissarius i Landskrona havde været 600 Rdlr., var som Krigs- og Overkrigssekretær først 1000, saa 1200 og kun i hans to sidste Embedsaar 2000 Rdlr. Denne forholdsvis ringe Gage havde imidlertid et ikke uvæsentligt Tillæg i de Sportler, han modtog for Udfærdigelsen af Bestallinger o. desl., ikke at tale om mere uvisse Indtægter som 1684 en Present paa 1000 Rdlr. fra den franske Konge og 1689 en lignende paa 1000 Pistoler fra den engelske²⁾. Det er endvidere bekjendt, hvorledes han og andre Kongen nærstaaende Personer jævnlig skaffede sig fiskale Begunstigelser f. Ex. Fritagelse for Prindsessestyret (1681) eller Tilladelse til toldfri Udførsel af Heste (1684)³⁾. Et langt betydeligere Bevis paa den kongelige Naade modtog han under 7. September 1689, „zu einiger Ersetzung dessen, was er bei dem jüngsten zwischen uns und unsern Herrn Vetter Herzog Christian Albrecht zu Schleswig Holstein, lebenden zu Hamburg, errichteten Vergleich mittelst Restitution Ihr. Lieb. Schleswigschen Aemtern verloren, auch sonst unsere Königl. Gnade vor seine lang geleistete, treue, unverdrossene Dienste in etwas zu erweisen“. Gaven bestod i „103 Stück in den sogenannten eingedeichten alten Hoven gelegenen, unbemeierten Landes“ i Butjadingeland i Grevskabet Oldenburg, hvorhos Eiendommen oprettedes til et frit adeligt Riddergods under Navn af *Horeneck*⁴⁾. Nogen Formue har Harboe derhos sandsynligvis arvet efter sin Moder, og mere fik

stiania (fra 1704 Slotsloven), fra ²⁵/₅ 1695 tillige Justitssekret. ved Overhofretten; ²/₁ 1724 Justitsraad; † i Christiania ¹⁷/₅ 1726; g. m. Magdalene Stockfleth († 1751), Datter af Stiftantimanden. (Meddelelser fra Hr. Arkivfuldmægtig Thomle; Indkomne Breve; Personahist. Tidsskrift II, S. 270).

¹⁾ Indkomne Breve, Marts og August 1679; se ogsaa Oktober 1690 o. fl. St.

²⁾ Danske Samlinger, 2. Række V, S. 123 og IV, S. 199.

³⁾ Pers.-hist. Tidsskrift I, S. 44.

⁴⁾ Meddelelser fra det storhertugelige Arkiv i Oldenburg.

han med sine Hustruer. Da Hans von Meulengracht 1668 skiftede med sine Børn af første Ægteskab, fik Karen udlagt Jordegods i Saxild Sogn ved Aarhus, hvilket Gods Harboe senere fik bestyret af sin Svoger Weyerslef¹⁾. Med Christine Fuiren fik han Herregaarden Søndervang ved Ringkjøbing. I Kjøbenhavn boede han i sin egen Gaard paa Østergade (Kjøbmager-Kvarter Nr. 36), som 1689 ansattes til en Grundskat af 750 Rdl.²⁾. Derhos købte han d. 22. Oktober 1688 af Kjøbenhavns Magistrat for 200 Sletdl. til fri Eiendom en temmelig betydelig Grund, som han tidligere havde havt i Fæste for 6 Sletdl. aarlig; den var beliggende ved den nuværende Østerbrogade ligefor Sortedamssøen og bar i lange Tider Navn af „Harboes Have“. Den var „i forrige Tider øde, sumpet og moradsig, men nu formedelst Hr. Obersekretærs derpaa store anvendte Bekostning opfyldt, forbedret og indhegnet“. Ved Kongens Stadfæstelse (23. Nov. 1688) af Magistratens Skjøde fik han tillige overladt en tilstødende mindre Grund, som „indtil des til vort Fiskehus haver ligget“³⁾.

Ligesom andre af Datidens Stormænd satte Harboe ogsaa Penge i industrielle og kommercielle Foretagender. Han havde saaledes 1690 Part i et Glasmanufaktur paa Christianshavn⁴⁾. Et Skib, som tilhørte ham og Bryghusforvalter Peter Klauman, og som i Oktober 1695 skulde afgaa til Middelhavet, var saa stort, at der blev ansat en Skibspræst; dennes Navn var Christen Torgeirsen Finde, Skibets „Prinsesse Louise“⁵⁾. Som et andet Exempel paa hans Handelsvirksomhed kan nævnes, at han 1705 tilligemed Grev Carl Ahlefeldt paa samtlige Participanters Vegne søger om, at Fregatskibet „Vice-Roy af Norge“, der var ankommen fra Malaga med en Ladning Spanskvin, Olie, Mandler, Rosiner o. s. v., under Toldvæsenets

¹⁾ Sjælends Landstings Skjødebog 1668 ¹⁶/₁₁. Indkomne Breve, Nov. 1683, Marts 1684. — Hospitalsforstander i Aarhus Christen Weyerslef var g. m. Margrethe Meulengracht.

²⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium III, S. 720.

³⁾ Smstds. VII, S. 243 f. (efter Sjæl. Reg.)

⁴⁾ Smstds. VII, S. 307.

⁵⁾ Registrant over udenlandske Sager 1673—1698, f. 56.

Kontrol maa losses ved det ostindiske Kompagnis Plads istedetfor paa Toldboden, hvor Skibet „formedelst dets Storligheds Skyld“ ikke kan lægge til; Ansøgningen bevilgedes, da det var det første Skib, der var indkommet med saa rig en Ladning¹⁾.

Det var saaledes ikke uden Grund, at man, som ovenforleilighedsvis anført, ansaa Harboe for en meget velhavende Mand, og ved Statskassens hyppige Forlegenheder maatte han derfor som andre Mænd i hans Stilling træde hjælpende til. Saaledes deltog han 1693 med 10,000 Rdlr. i et Laan; som stiftedes hos forskellige høje Embedsmænd²⁾, og det har næppe været eneste Gang i Christian V's Regjeringstid; men heller ikke efter sin Afskedigelse slap han fri. Allerede d. 20. September 1699 blev han „i Raadstuen“ anmodet om et Laan paa 40,000 Rdlr. og kort efter i et Brev endog om 50,000 Rdlr. Dette blev ham dog for grovt, og d. 17. Oktober svarer han, at det er ham en „Umuligheds Umulighed“ at skaffe en saadan Sum; man gjør sig meget for store Tanker om hans Formue, som desuden er prioriteret i faste Eiendomme eller anbragt i Skibsparter; hvis man kan finde Andet, vil han lade det konfiskere. Paa hans „blotte Haand“ kan Intet faaes mere, „nu jeg af al Employ er sat, saa at jeg aldeles ingen Kredit mere haver“, og hans Venner kunne ikke hjælpe ham, da de selv ere anmodede om store Laan. Siden han modtog den første Opfordring, har han med Tab for sig selv rejst 16,000 Rdl. (bl. a. hos en Ostindie-Kapitain Frørup) og skal om muligt inden Aarets Udgang skaffe endnu 4000 Rdlr., „som er mere end mine Vilkaar nuomstunder vel kan taale“. Sluttelig forsikkrer han endnu engang paa Ære og Samvittighed om sin gode Villie³⁾.

Efter sin Afskedigelse synes Harboe i det Hele ikke at have spillet nogen frentrædende Rolle, dog forekommer hans

¹⁾ Rentekammerets Forestillings- og Resolutionsprotokol 1705 ⁷/₁₂. Jvf. E. Holm anf. Skrift II, S. 400.

²⁾ Danske Samlinger 2. Række V, S. 337.

³⁾ Personalialia i Kammerkancelliets Arkiv. Harboes Svar er stilet til en Geheimeraad, uden Tvivl Plessen, skjøndt Navnet ikke er nævnet.

Navn ved en enkelt Leilighed, som fortjener at omtales, dels fordi det i og for sig var et smukt og hædrende Hverv, der her blev overdraget ham, dels fordi det vistnok maa opfattes som et Tegn paa, at Dronning Charlotte Amalie har delt sin Ægteherres Godhed for Harboe, hvad der jo kun kan tale til hans Fordel. I Slutningen af Juli 1700 lagde en forenet svensk-engelsk-hollandsk Flaade sig udenfor Kjøbenhavn og bombarderede Staden; d. 4. August gik Carl XII iland ved Humlebæk og truede Hovedstaden fra Landsiden; Kong Frederik IV var med Størstedelen af Hæren i Holsten. Da sendte Enkedronningen to Deputerede, sin Hofmarskal Frd. Emanuel v. Kötschau og Geheimeraad Jens Harboe, til Stadens 32 Mænd for paa hendes Vegne at holde „en Oration om Borgerskabets udviste Troskab i forrige Tider som nu“, d. v. s. opfordre Kjøbenhavns Indbyggere til denne Gang ligesom tidligere, at gjøre deres Pligt mod Konge og Fædreland. Dronningen lovede tilige, „at hun ikke vilde reise ud af Kjøbenhavn, men leve og døe med dem“, og Borgerskabet lovede til Gjengjæld, „at de vilde efterkomme Dronningens Befaling og Begjær“¹⁾. Freden i Travendal d. 18. August forskaanede dog den Gang Kjøbenhavn for en Beleiring.

Henimod en halv Snes Aar levede Harboe som Privatmand; han døde d. 7. Februar 1709 og blev begravet i Kjøbenhavns Frue Kirke, hvor han 1692 havde kjøbt sig et Gravsted for 900 Rdlr.²⁾.

Med begge sine Hustruer havde han gjort Testamente, henholdsvis under 9. Januar 1702 og 29. Oktbr. 1707. I Henhold til det første blev der udbetalt Anna Möllengrav 500 Rdlr., Inger Margrethe Weyerslef 3000 Rdlr., Birgitte Cathrine v. d. Pfordten 2000 Rdlr. og „de Fattige heri Staden“ 3000 Rdl. Efter det andet tilfaldt der hans Broderdatter Etatsraadinde Helm 13000 Rdlr. samt Godset Hoveneck, hans Sø-

¹⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium III, S. 778. Militairisk Bibliothek (Christiania 1765) I, S. 695. — Om Kötschau (som i den til Diplomatariet benyttede Afskrift kaldes Metshou) se Brasch: Venmetoftes Historie II, S. 227.

²⁾ Skifteprotokollen efter hans 2. Hustru (se ndf.)

ster Bispinde Braem 9000 Rdlr. og Cathrine Wissing 10000 Rdlr.¹⁾

Christine Fuiren, der overlevede sin Ægtefælle i henved 26 Aar, satte hans og sit eget Navn et varigt Minde i sine to Stiftelser *det Harboeske Fruekloster* og *Støvringgaard Jomfrukloster*, men var forøvrigt en Dame, der ogsaa af andre Grunde fortjener at omtales. Under sin Moders Vejledning havde hun faaet en udmærket Opdragelse, der havde givet hende Kjærlighed til boglig Syssel og til Omgang med lærde og begavede Mænd. Bekjendt er navnlig hendes Venskab for Digteren Christian Falster, Rektor i Ribe, der med sin Hustru oftere tilbragte sine Ferier paa Støvringgaard. Om sin Værtinde skriver han: „Fæmina prope Randrusium in Cimbria nostra coet, gente illustrissima at mente illustrior, quam inter viros heroidem, inter heroidas virum jam olim in vernaculo quodam carmine publice appellavi“. Sin Interesse for Falster overførte hun ogsaa paa hans Skole, og den Godgjørenhed, hun viste overfor denne, (men iøvrigt ogsaa paa mange andre Maader) var jævnlig Gjensand for Korrespondance imellem dem. Ti af hendes livlige og naturlige Breve til Falster ere for faa Aar siden trykte²⁾; de vise hende som en Personlighed, der havde Sands for Livets Alvor uden at være bange for at bruge en spøgende Form. Som Godsbesidderinde var hun praktisk og energisk og tog sig paa mange Maader af sine Bønder, hvem f. Ex. hendes Klogskab og Lovkundskab oftere hjalp ud af Prokuratorernes Garn.

¹⁾ Samme Protokol. — En Datter af ovennævnte Chr. Weyerslef kom efter sin Moders Død i Huset hos sin Moster Geheimmeraadinde Harboe; hun blev g. m. Borgmst. i Holbæk Laurids Christensen og kaldte sin Søn Harboe Meulengracht. (Pers.-hist. Tidsskr. III, S. 396). Cathrine Wissing, f. 1693, † 1724, Datter af Kammerraad, Amtsskriver Jens Jensen W. og Elisabeth Meulengracht, blev g. m. Konferentsraad Severin de Junge (Lengnicks Stamtavle Wissing). — Birg. Cathr. v. d. Pfordten formodes at være Datter af Generalmajor Hans Erasmus v. d. Pfordten og Sophie Wissing (Halvsøster til Jens W.), og g. m. Stephan Kenchel, Direktør for Øresunds Toldkammer.

²⁾ Chr. Bruun, *Falsteriana* S. 64 f. Den Biografi, hvorind Brevene indledes, er Grundlaget for, hvad her er anført. Jvf. ogsaa N. M. Petersen: *Den danske Literaturs Historie* (1. Udg.) IV, S. 278, 279 og 289. Chr. Falster: *Amoenitates philologicae* I, S. 57 og 240. — *Danske Samlinger* 2. R. IV, S. 145 f.

I Aaret 1734 begyndte Geheimeraadinde Harboe, der hidtil havde havt et godt Helbred, at skranke og reiste derfor om Efteraaret til Bad i Aachen¹⁾; hun kom sig da ogsaa saa vidt, at hun kunde lægge Hjemveien over Frankrig og England, navnlig for at bese disse Landes Hovedstæder. Aaret efter blev hun, nylig hjemkommen til Støvringgaard, overfalden af en hidsig Feber og afgik ved Døden Natten til d. 24. Nov. 1735. Af det i Frueklostrets Arkiv beroende Skifte efter hende ses, at hun allerede i flere Aar havde besluttet Stiftelsernes Oprettelse; den endelige Bestemmelse blev dog først truffen i et umiddelbart før hendes Død underskrevet Testamente. Af hendes Gaard i Storingade og hendes Sædegaard Støvringgaard skulde der oprettes to Klostre henholdsvis for Enker efter og for ugifte Døtre af Mænd, der havde beklædt en Charge i en af de 5 første Rangklasser. Resten af hendes faste Eiendomme og alt hendes Løsøre skulde sælges, og efter Fradrag af nogle faa Legater navnlig til hendes Tyende skulde hele hendes Formue paa de to nævnte Eiendomme nær deles mellem Klostrene. Hvert af disse skulde optage en Priorinde og 12 Konventualinder. Pladsen som Priorinde skulde for Frueklostret tilbydes Oberstinde v. d. Osten²⁾, for Støvringgaard først Frøken Johanne Cathrine Bartholin og derefter Frøken Elisabeth Bille Rosenkrantz, der begge synes at have havt Ophold i den Afdødes Hus³⁾. Tre andre Pladser i Støvringgaard skulde besættes med to af Oberstlieutenant Bülow og en af Major Fursmans Døtre efter For-

¹⁾ Ogsaa Jens Harboes første Hustru besøgte for sin Helbreds Skyld samme Badested 1696 (Chr. v. Lente Pakke 10 Nr. 115, jvf. Nr. 104).

²⁾ Margrethe Wibe, f. ²³/₁₁ 1683, † ⁴/₉ 1762, var Datter af Generallieutenant Johan Wibe og var 1720 bleven Enke efter Oberst Otto Frd. v. d. Osten. Hun blev første Priorinde for Frueklostret, hvor hendes Portræt (Brystbillede) findes.

³⁾ J. C. Bartholin, f. ⁴/₉ 1664, begr. ¹⁵/₅ 1751, var Datter af Prof. Bertel B. og Sille Marie Glob, hvis Moder var Faster til Biskop Braem (Gjessing, Jubellærer 2. Del I, Stam. t. S. 64). Da Jomfruklostret først traadte i Virksomhed 1760, blev E. B. Rosenkrantz, f. 1712 † 1782, Datter af Kapl. Niels Rosenkrantz til Brusgaard og Mette Pax, dets første Priorinde. Hendes Portræt i hel Figur findes der. (Benzons Stamtavler; Medd. fra Hr. Pastor Bülow i Støvring).

ældrenes Valg¹⁾) — alle øvrige Pladser af vedkommende Direktioner, hvortil Stiftsøvrighederne henholdsvis i Sjælands og i Aarhus Stift bestemtes²⁾).

De to første Direktører for Frueklostret, Stiftamtmand Baron Gersdorff og Biskop Worm vare executores testamenti; to Høiesteretsadvokater, Justitsraaderne Oluf Borch Schouboe og Enevold Falsen, beskikkedes til Skiftekommissærer.

Af faste Eiendomme eiede Boet: *Gaarden i Stormgade*, hvorpaa den Afdødes Moder havde faaet Skjøde 1701; den blev foreløbig lejet ud til Justitsraad Bartholin for 230 Rdlr. aarlig, efterat Husholdningen var hævet ved Paaske 1736. — *Støvringgaard* (Støvring Sogn og Herred), som hendes Fader havde erhvervet efter Landstingsdom 1690; herunder tillige Østrupgaard ifølge Skjøde af 1694, Støvring og Albæk Kongetiender ifølge Fæstebreve af 1706 og 1714, samt endel Gaarde og Huse, der vare erhvervede enkeltvis, senest 1733. — *Søndervang* (Stadil Sogn, Hinds Herred) ifølge Høiesteretsdom af 1692; hertil Stadil Kirke og Østertoft, kjøbt 1731. — *Gjerdrup* (Egeslevmagle Sogn, V. Flakkebjerg Herred), som den Afdøde havde maattet overtage i den seneste Tid for Fordringer hos sal. Fru Elisabeth Vind³⁾).

¹⁾ Ifølge Jomfruklostrets Protokol var de tre først indskrevne Konventualinder: Anna Dorthea Ulrika Bülow, † ¹⁵/₄ 1753, Else Sophie Bülow, † ¹²/₇ 1772, og Anna Margrethe Sophie Fursman, gift ²⁵/₄ 1758. (Pastor Bülow). De to Førstnævnte vare Døttre af Oberstltn. Nicolaus Christopher v. Bülow (a. L. Plützkow) til Agerupgaard paa Laaland, og Cecilie Cathrine v. Wetberg. (Medd. af Hr. Hofjægermester Baron Düring-Rosenkrantz. Jvf. Pers.-hist. Tidsskr. V, S. 208). Sidstnævnte f. ²⁴/₃ 1720 † i 1770, var Datter af Toldkammerer i Helsingør, Major Falk Fursman og Anna Dorthea Braem, Broderdatter af Biskoppen; hun blev g. m. Kapt. v. Pr. Frederiks Regt. Peter Martinus Orning, † ¹²/₁₂ 1759. (Enkekassens Arkiv, Lengnicks Stamtavle Fursmann).

²⁾ Det er senere fastsat. at Udnævnelserne skulle indsendes til kgl. Stadfæstelse. Direktionen for Frueklostret er gaaet over til Kjøbenhavns Magistrat. — Ang. Klosterens oprindelige Fundatser m. se Hofmans Fundationer henholdsvis X, S. 1—20 og II, S. 405—411.

³⁾ Anna Elisabeth Vind, Vicekantsler Holger Vinds Datter, var g. m. Mag. Didrik Grubbe, Sognepræst til Kvislemark og Fuirendal. Om deres Forhold til Gaarden jvf. Seehusen, Optegnelser om Lyngbygaard og Gjerdrup Hovedgaarde og Godser. S. 29—38.

Harboes Have havde hun allerede tidligere afhændet, sagtens fordi hun boede paa Støvringgaard om Sommeren; 1723 blev den „med derindeværende Orange-Huus og hvad dertil hører af Træers Gevægster“ sat til Auktion i Eierindens Gaard paa Østergade¹⁾. Naar hun har solgt denne, er ikke oplyst.

Søndervang og Gjerdrup bleve betalte henholdsvis med 12,030 Rigsdaler og 20,100 Rigsdaler. Løsøret indbragte 23,085 Rigsdaler, en for de Tider enorm Sum. Af Enkeltheder skal nævnes: Juveler og Guld 94 Nr., vurderede til 7400 Rdlr., Sølvtøj 121 Nr., solgte for 3908 Rdlr., et „Berenstens Kabinet“ 147 Nr., Porcellæn 168 Nr., Medailler 103 Nr., „Gevær“ 21 Nr., Bøger 1026 Nr., Skilderier 160 Nr. Af disse sidste ere endel Portræter af Stifterinden, hendes Mand, hendes Forældre og hendes Broder, Baron Didrik Fuiren til Fuirendal († 1700), blevne ved Klostrene. Et legemstort Brystbillede i Frueklostrets Bedesal viser Jens Harboe som en Mand paa henved 60 Aar (med Dannebrogssordenen) med store, temmelig grove Træk og et roligt, bestemt Udtryk; et tilsvarende af hans Hustru, der synes at være taget nogle Aar senere, har ligeledes temmelig store Træk, ikke paafaldende smukke, men med et intelligent Udtryk.

Ved den endelige Opgjørelse af Boet den 11. Oktober 1740 var Formuen 118,153 Rdlr. 24 Sk., som deltes lige mellem Klostrene foruden 10,300 Rdlr., der vare satte fast til Sikkring af „Pensionisternes“ Fordringer. Da Frueklostret var mindst vel stillet, bestemtes, at efterhaanden som Legaterne faldt bort, skulde det nyde godt af Renterne, og at Kapitalen først skulde deles, naar der ikke var flere. Endnu udestod Fordringer til Beløb af 14,559 Rdlr. 14 Sk., der ansaas for værdiløse, deriblandt 8777 Rdlr. hos den forrige Eierinde af Gjerdrup, Jomfru Grubbe, der nu levede i Armød; 4000 Rdlr., hvormed en Fordring, stor 12,000 Rdlr., paa Geheimeraad Hans Adolf v. Ahlefeldt efter Ansøgning fra hans Kautionist og Svoger, got-

¹⁾ Extraordinaire Relationer Nr. 8₁₇₂₃; jvf. Stolpe: Dagspressen i Danmark IV, S. 92.

torpsk Geheimeraad Claus v. Ahlefeldt, var nedsat ved kgl. Resolution mod, at Resten skulde indeholdes med 1000 Rdl. aarlig i Skyldnerens Gage; endvidere 433 Rdl. 72 Sk. i det gamle-ostindiske Kompagni.

Foruden Jens Harboes Gravsted i Frue Kirke eiede Boet endnu to saadanne i Kjøbenhavn, et i „Hellig Trefoldigheds Kirke“, som Thomas Fuien havde kjøbt 1657 for 200 Rdl., og et i Frue Kirke, som Fru Margrethe Eilersen havde kjøbt 1692 for 500 Rdl. Efter den Afdødes derom fremsatte Ønske blev hendes Kiste nedsat i hendes Forældres Gravsted d. 3. December 1735.

(Fortsættes.)

Ligprædiken over Geheimeraad og Stiftamtmand Friderich Adeler af Søren Friedlieb.

Meddelt af **H. J. Huitfeldt-Kaas.**

I det Norske Universitets-Bibliotheks Manuscriptsamling findes den nedenfor meddelte Ligprædiken under No 470 in 4to. Den udgjør 23 beskrevne Blade med sorte Kanter, indbundne i sort Skindbind med indpressede, tidligere forsøvede Zirater. Manuscriptet, der har tilhørt den afdødes Søn, Stiftamtmand F. G. Adeler¹⁾, hvis Navn med trykte Bogstaver staar paa Titelbladet, er helt igjennem skrevet med Stiftsprovst S. Friedliebs²⁾ egen Haand og er kjendeligen det Exemplar, han har oversendt Enken; Dedicationen lyder nemlig saaledes: „Den | Høy-Velbaarne Frue | Frue Anne Beathe Rosencrantz³⁾, | Salige Hr Geheimeraad Friderich Adeler | Efterladte Enke-Frue, | Medlem af Ordenen l:Union parfaite, | med | Samtlige Sine Høy-adelige Børn, | ønskes | Naade af det Høyeste, Trøst i det inderste, | Seyer paa det

¹⁾ Se om ham Dansk Biografisk Lexikon I. S. 93 f.

²⁾ Se om ham Worms Lex. ov. lærde Mænd I. 326 f., III. 227 og 930 samt Nyerups Literaturlex. I. 177.

³⁾ Over hende Hayes en Ligprædiken af J. v. d. Lippe, trykt i Christiania 1777. 4. Jfr. ogsaa D. Biogr. Lex. I. S. 92 f.